

ALEXANDRA FLORINA MANESCU

TREI ANALIZE ALE FENOMENELOR EDUCAȚIONALE ȘI LINGVISTICE ACTUALE

Îngrijorările unui profesor de limba și literatura română

S-ar putea ca textul pe care îl concep să fie lipsit de coeziune. Aceasta pentru că nu este un discurs, ci o lamentație. Sunt profesoară (și nu îmi este rușine să folosesc forma de feminin a substantivului, din contră!) de limba și literatura română de opt ani! Deci, de puțină vreme! Doar că vechimea mea în muncă și în învățământ e invers proporțională cu numărul de „evenimente”, de „reformări”, de „îmbunătățiri” care s-au produs în învățământ. Mă voi referi doar la câteva dintre ele, din trecutul (foarte) apropiat și din prezentul imediat.

În acest an școlar au finalizat studiile gimnaziale ultimii elevi care au învățat după „vechile” programe și după „vechile” manuale. Ghilimelele utilizate au rolul de a ne face să ne reamintim că ne referim la programe și la manuale care au înlocuit în 1999 alte vechi programe și manuale. Iar acestea, la rândul lor, au fost înlocuite în 2017. Elevii care învață după noile programe și manuale tocmai au finalizat clasa a VII-a. Vara viitoare ei vor susține un „nou” examen de evaluare națională (probabil un test grilă¹...). Dar care este noutatea esențială a noilor programe (am în vedere disciplinele limba și literatura română, istorie, matematică, fiindcă despre acestea mă pot pronunța, după ce am discutat îndelung cu profesori care predau aceste discipline și după ce eu însămi am constatat modificările)? Reducerea masivă a conținuturilor! Și ar mai fi ceva. O (re)distribuire a conținuturilor din care lipsesc criteriul ordinii logice și criteriul tematic. În fine, comparațiile se pot face deja. Un copil care finalizează clasa a V-a ori clasa a VI-a cunoaște, în cel mai fericit caz, cât știa acum șapte-zece ani un elev de clasa a IV-a. Mai mult, anul acesta, subiectul al III-lea de la proba de limba și literatura română de la Examenul de Bacalaureat a fost identic cu subiectul al III-lea de la Examenul meu de Capacitate, susținut în anul 2005. Excelent progres! Dar poate că nu e regretabil atâta timp cât elevii s-au jucat, atâta timp cât nu au fost supuși chinului de a învăța, nu?... Nu-mi pot ascunde ironia,

¹ Între scrierea acestui articol și publicarea lui, Centrul Național de Politici (!) și Evaluare în Educație (fostul Centru Național de Evaluare și Examinare) a postat un model de subiect. Multe exerciții sunt tip grilă (itemi obiectivi cu alegere duală și cu alegere multiplă), cerințele nu mai însumează două pagini, ci se întind pe 11, iar banalitatea lor îngrozește! De exemplu: *Transcrie, din următorul articol de dicționar* ⇨ și este dată definiția din DEX a lexemului „miraj” – n.n. ⇨, *sensul din text al cuvântului „miraj”*... În plus, pentru rezolvarea subiectelor nu sunt necesare lectura unor opere literare, învățarea noțiunilor de teorie literară și utilizarea lor. În finalul baremului de evaluare și de notare se găsesc precizările: *NOTĂ! Nu se vor puncta următoarele aspecte: truismele, utilizarea unor idei cu caracter general, folosirea nejustificată a conceptelor de teorie literară, a citatelor și a referințelor irelevante scopului comunicării, utilizarea clișeeilor lingvistice și ideatice.*

întrucât situația mi se pare foarte gravă! Dacă aș dispune de mai mult spațiu, aș prezenta - spre comparare - o lecție dintr-un manual „vechi” de limba și literatura română (de clasa a IV-a sau de clasa a VI-a sau pentru orice clasă) și o lecție dintr-un manual nou de limba și literatura română (încă!, de comunicare curând) de clasa a IV-a, de clasa a VI-a...

Foloseam, folosesc la lecțiile mele și metode alternative de predare. Dar doar pentru a-i face pe elevi să rețină sau să redea cât mai ușor aspecte teoretice predate anterior în mod clasic, în scris, pe tablă, cu explicații, cu exemple, cu excepții... Or directiva actuală este alta - să ne jucăm! Iar dacă și învățăm ceva - din puținul care mai este de învățat - este foarte bine!...

Le spuneam mereu elevilor mei să jongleze cu toate conținuturile de la toate disciplinele! Le și arătam cum să procedeze. Astăzi - când în primii doi ani de gimnaziu învață mai mult să comunice, fără însă să aibă ce - cu ce să jongleze?! Mi-am dorit, până aici, să descriu sintetic o primă „îmbunătățire” adusă sistemului de învățământ în ultimii zece ani.

Un alt „eveniment” a fost introducerea testelor PISA. Astfel, elevii de gimnaziu, învățați după noile programe, susțin, spre sfârșitul clasei a VI-a, o testare la *Limbă și comunicare* (limba română și limba engleză/franceză) și o testare la *Matematică și științe* (matematică, fizică, biologie). Pot înțelege că istoria nu mai este o știință... Subiectele din ultimii doi ani pentru *Limbă și comunicare* nu pot fi discutate! Am convingerea că bătrâni cu clasele elementare pot obține codul (fiindcă nu se acordă note) maxim la întrebările în limba română. Subiectele sunt atât de simple, încât mi se par instrument de verificare a stadiului de tâmpire, nu a stadiului de dezvoltare!

Înainte să scriu acest text am aflat că elevii îi cer demisia secretarului de stat în Ministerul Educației, fiindcă a afirmat că orice elev putea obține, fără meditații, nota 5 sau nota 6 la Examenul de Evaluare Națională. E drept, a greșit doamna secretar de stat! Realitatea este alta! Fără meditații și fără să știe o boabă de teorie (literară, gramaticală) elevii puteau, pot obține nota 5 la limba și literatura română și știind doar o boabă de teorie puteau obține nota 5 la matematică! Disciplina istorie a fost de multă vreme eliminată de la examenul de la sfârșitul clasei a VIII-a. Chiar și cei mai slabi elevi, dacă au o fărâmbă de sinceritate, pot confirma lipsa complexității cerințelor! Subiectele au fost o sfidare a tuturor elevilor care au învățat constant și o sfidare a tuturor profesorilor corecți și sinceri care, cândva, la rândul lor, au învățat și au trecut prin examene serioase și care în prezent se străduiesc să formeze oameni deștepți și cu valori! Iar dacă subiectele de anul acesta, cele construite pe baza așa-ziselor programe vechi și încărcate, au

fost de o simplitate revoltătoare, cum vor fi oare subiectele de la evaluarea de anul viitor, după noile programe?...

Și, de parcă nu era suficient, în ultimele săptămâni s-a mai petrecut o „modernizare”, o „îmbunătățire”, o „alinieare la standardele europene” (conform unui comunicat de presă - „prevederile art. 5 și ale art. 6 din Regulamentul UE 2016/679 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date de abrogare a Directivei 95/46/CE - Regulamentul general privind protecția datelor – RGPD”). Elevii care au susținut examenul de Evaluare Națională, elevii care au susținut Examenul de Bacalaureat și, probabil, și profesorii care vor susține examenul de titularizare, începând din această vară, sunt, vor fi niște coduri! Pe 15 iunie (luni-dimineața), la prima probă, părinții elevilor de clasa a VIII-a și-au dat consimțământul ca datele copiilor să fie publice (adică pe site-ul dedicat Evaluării Naționale să apară numele, prenumele elevilor, școala și notele obținute). Cred că au fost puține cazuri de refuz la nivelul țării. Cu toate acestea, s-a reușit performanța (folosesc reflexivul intenționat) de a transforma numele elevilor în coduri! De ce să se întâmple așa ceva? Pentru a ascunde prostia! Care sunt efectele unei asemenea decizii? Discriminarea celor deștepți, frustrarea oamenilor capabili, depersonalizarea, dehumanizarea, promovarea minciunii! În mod absolut firesc, omul deștept se mândrește cu știința sa de carte, este mulțumit că s-a ajutat și că poate ajuta, iar situația prezentată nu face nimic altceva decât să-i demonstreze elevului harnic că nimeni nu va afla ce poate, ce știe, că nimeni nu este interesat de rezultatele sale. El este un număr, un cod și ajută, cel mult, la promovabilitate...

Și nu înțeleg ce „date cu caracter personal” sunt protejate. Codul civil, de la cel din 1864 până la cel actual, statuează că „orice persoană are dreptul la nume” și, spunem noi, numele este principalul atribut de identificare a persoanei și prima formă de manifestare a respectului față de ființa umană. Înlocuirea numelui cu cifre este o blasfemie. Nu se protejează în niciun fel datele cu caracter personal. Numele și prenumele unei persoane sunt elemente legate indisolubil de ființa umană. Ce atribute protejezi dacă substitui numele cu o cifră în cazul unei evaluări care înseamnă, oricât ne-am suci și ne-am învârti, și un examen de valorizare și de ierarhizare? Rezultatele ambelor evaluări, la clasele a VIII-a și a XII-a, sunt și principale modalități de acces într-o etapă superioară de instruire. Lăsăm la o parte crunta realitate că toate datele - nume, prenume, cod numeric personal, carte de identitate - sunt cerute și reținute de orice prăvălioară

de unde cumperi ceva. Aceleași date sunt înscrise pe toate contractele de servicii pe care le încheiem și multe dintre ele pe paginile de facebook.

Ne putem imagina cu toții că sub „protecția” codului elevii nemulțumiți de note, nu de neștiința lor, vor spune cunoscuților, apropiaților, colegilor – elevi foarte buni, că au obținut nota... ce notă vor ei! Oare a trecut prea mult timp ca să ne mai amintim de practicile de denaturare a realității din regimul totalitar comunist? Oare a trecut prea mult timp ca să ne mai amintim de lagărele de exterminare comuniste și naziste? Cred că am formulat greșit întrebările! Cum să ne amintim ce nu am învățat, ce nu învățăm, ce nu evaluăm?!...

Prima mea „întâlnire” cu codurile a fost pe site-ul Academiei Române! Acolo am văzut un cod care a promovat un concurs și un alt cod care a pierdut concursul. Am fost uimită. Speram să rămână o practică de nișă. Nu a fost, din păcate, așa... Și mă întreb, dacă nu am dreptate și „codificările” (până și Securitatea oferea tot nume și nu numere în dosarele întocmite!; doar deținuții politici erau numere) au avut un scop pozitiv? Dar care să fie acela? Nici măcar nu e vorba de examene orale, unde numele candidatului ar putea influența, pozitiv sau negativ, nota. Și, chiar dacă acesta a fost de fapt scopul, s-a produs ceea ce în gramatică se cheamă hipercorectitudine („greșeală de limbă cauzată de efortul conștient al vorbitorilor de a se conforma normelor limbii literare” sau, mai simplu, greșeala ivită tocmai din dorința de a nu greși), iar în context istoric actual și socio-politic – corectitudine politică.

Și mă mai întreb, toți elevii și toți studenții au fost discriminați până acum, dacă rezultatele lor au fost afișate la avizierele școlilor și ale facultăților? Deci, inclusiv eu am fost discriminată, nu? Nu pot să spun decât că am fost cea mai fericită atunci când m-am regăsit pe liste printre primii! Fericire care le este luată astăzi elevilor, studenților, profesorilor buni și foarte buni! Anul acesta, cei mai buni elevi ai mei au fost cei mai triști și cei mai revoltați, iar cei mai slabi elevi au fost cei mai fericiți...

De când omul a deprins cuvântul, graiul articulat, el a avut un nume. Care era și prenume. Apoi, după sute de mii de ani, s-a individualizat prin nume și prenume. Sau invers – prenume și nume. Unii au mai multe prenume și chiar mai multe nume. Omul fără nume nu mai este om. Nici măcar animal. Este un lucru. Mai jos decât roboții care au prenume. Soljenițin îi numea pe deținuții din lagărele sovietice de exterminare *zeki*. Adică, *morți vii*... Ei erau inventariați după numărul de pe zeghe. Nu după numele și prenumele atribuite de către părinți și consemnate în actele de stare civilă. Ce se va întâmpla oare dacă peste ceva vreme o minoritate sau o majoritate

își va boteza copiii având în vedere sistemul numeric? Ferească Dumnezeu ca viitorii elevi să fie: Unu Unu (1-1), Unu Doi (1-2), Unu Trei (1-3)...

Anacronismul de care a fost și de care învinuită România mie mi se pare benefic. Asta dacă anacronismul presupune menținerea științei de carte, a personalității, a caracterului, a responsabilității, a valorii. Gândul mă duce la „Sunt vechi, domnule!”... Dar și cât se poate de deschisă schimbării dacă schimbarea este pozitivă! Dezamăgită am fost de multe ori, *dar și îngrozită așa ca anul acesta niciodată n-am fost...*

Notă: Textul a fost publicat în *România literară*, nr. 32-33/2020

Barbarism(e) sau barbarie?

În rândurile care urmează nu îmi propun să realizez analize lingvistice riguroase și intelectualizate. Scopul nu este de a demonstra care sunt cunoștințele mele lingvistice. Vreau doar să prezint câteva fapte, de limbă și nu doar, care m-au afectat în ultimul timp. În vara anului trecut am publicat, tot în „România literară”, *Îngrijorările unui profesor de limba și literatura română*. Cele prezentate acum pot face parte din aceeași categorie – a îngrijorărilor care mă afectează, care ne afectează, dar care nu pot fi stopate, întrucât doar puțini le considerăm anomalii. Pentru majoritate aceste îngrijorări sunt exagerări nejustificate, capricii intelectuale, rigorism decadent.

Ce vom descrie mai jos arată cât de des suntem dispuși să renunțăm la ce ne este propriu de dragul unei „înnoiri”. Oare ar fi o discriminare lingvistică dacă nu am amesteca vorbele românești cu expresiile și cuvintele din alte limbi, inexistente în vocabularul limbii române? Limba însăși ar fi discriminatorie dacă măcar ar tinde să rămână limba română (atâta timp cât posedă toate cuvintele și toate legile gramaticale de care are nevoie)?

Să ne imaginăm că limba română ar fi un șifonier imens, plin cu cele mai bune haine. Haine de cea mai bună calitate, haine extrem de prețioase, care ne vin perfect, care ne îmbracă perfect, care ne fac de *n* ori mai frumoși decât suntem sau care ne arată adevărata frumusețe! Haine de toate felurile, de toate culorile, de toate nuanțele! Haine naturale, haine unice, haine

croite fără cusur! Haine de basm, care, indiferent de vechimea lor și indiferent de vârsta și de măsura purtătorilor, au puterea de a fi mereu potrivite! Cu toate acestea, la un moment dat, cu sau fără voia noastră, cineva ne vâra în propria colecție de straie o pereche de blugi (*blugi negri*) tăiați și decolorați. Ne dăm seama repede că nimic din ce deținem deja nu poate fi purtat cu blugii. Suntem obligați să facem loc unui t-shirt. Constatăm apoi o discrepanță între ultimele două „achiziții” și hainele noastre vechi, dar impecabile, precum și o asemănare izbitoare între noi „înnoiți” și cei din jurul nostru. În această situație, nu există decât două, trei variante – fie renunțăm la ce am avut și facem loc altor „articole”, fie le păstrăm pe toate, dar le dosim pe cele vechi și așezăm în fața lor noutățile, ajungând nu numai să nu le mai purtăm pe cele exilate în spate, ci chiar să uităm că posedăm adevărate valori.

Poate că am exagerat făcând această lungă divagație. Dar exagerarea nu constă în întinderea analogiei, ci în faptul că limba română ar fi meritat un termen de comparație mai plin de farmec și de valoare. Totuși, cred că ideea principală se poate desprinde ușor. Până la urmă, ce sunt cuvintele dacă nu veșmintele ideilor noastre?

Iată și câteva exemple care demonstrează predispoziția noastră la imitare, la uniformizare, din dorința de a fi în rândul lumii...

* În primăvara anului trecut, când întocmeam un dosar pentru acordarea gradăției de merit, am descoperit, cu ajutorul fișei de (auto)evaluare (fișă realizată de specialiști din Ministerul Educației și adaptată/detaliată de specialiști din inspectoratele școlare) cuvântul „inovativ” (*metode inovative de predare*). Nu știu ce m-a îndemnat să caut cuvântul în *Dicționarul explicativ al limbii române*. Nu l-am găsit! Fiindcă nu există! Există verbul „a inova” și substantivul, respectiv adjectivul, „inovator” (cf. fr. *innovateur*). În condițiile în care între cuvintele *innovateur* și *innovative* se stabilește o relație de echivalență, de identitate referențială (unul fiind cuvântul în limba franceză, celălalt, cuvântul în limba engleză), iar primul a fost deja împrumutat și adaptat, regăsindu-se în DEX, singura explicație pentru utilizarea cuvântului „inovativ” este aceea că specialiștii cunosc mai bine limba engleză și prețuiesc mai mult această limbă, nu?... Anglofilii câștigă lupta cu francofilii? Aparențele câștigă lupta cu specialiștii, iar limba română pierde lupta cu vorbitorii ei nativi și naivi.

* Deunăzi, într-un context oficial, cu public numeros, un șef a apelat la „expertiza” mea. N-am știut cum să mă simt...

* În ultima vreme am tot auzit – rostit fiind de miniștri, de politicieni, de inspectori generali, de inspectori de specialitate – cuvântul „remedial” (în diferite structuri – *activități remediale, ore remediale, program remedial* etc.). Îndemnată de același simț, am căutat în DEX. Cuvântul nu există. Există verbul „a remedia” și infinitivul lung, cu valoare de substantiv, „remediere”. Este posibil ca *remedial education* să fi devenit în limba română *educație remedială*, pentru că anumiți specialiști nu au avut în trecut șansa de a participa la ore de recuperare a cunoștințelor?

* Obligată fiind să desfășor *activități remediale*, am semnat un contract individual de muncă potrivit căruia sunt când *Expert activitate educațională remedială*, când *Expert educație SDS* (Școală după Școală), funcție/meserie *asimilată cu funcția de expert învățământ*. Odată cu noua funcție, cred că aş putea „furniza” și „expertize”...

* Ministrul Muncii își vizitează subalternii din Casele Județene de Pensii pentru a afla realitățile de *la firul ierbii*... Traducerea literală a structurii *grassroots movement* păstrează oare sensul expresiei americane (*mișcare care folosește oamenii dintr-o anumită regiune/comunitate ca bază pentru o mișcare politică sau economică*)?

* C.N.P.E.E. (Centrul Național de Politici și Evaluare în Educație) publică săptămânal *teste de antrenament pentru Evaluarea Națională și teste de antrenament pentru Bacalaureat*. Utilizând regulile de traducere pe care le-au folosit și pentru traducerea cuvântului *innovative*, a sintagmei *remedial education* și a expresiei *grassroots movement*, specialiștii traduc sintagma *training test* prin *teste de antrenament*. Nu *teste de pregătire*, nu *teste de instruire*, nu *teste de antrenare*, ci *teste de antrenament*. Subit îmi amintesc că atunci când, din curiozitate, am analizat discursurile președinților României despre educație (curiozitatea a condus la o lucrare de aproape o sută de pagini, care a devenit una dintre cele două disertații ale mele), am descoperit că fiecare președinte a propus o reformă a educației, fiecare purtând nume diferite, evident, iar programul lui Emil Constantinescu (tocmai al lui) s-a numit *România educațională*!

* Spre sfârșitul primului semestru din acest an școlar, am predat, la clasa a V-a, lecția *Semnele diacritice în limba română*. Ultima precizare pe care am făcut-o a fost: este obligatoriu să folosim semnele diacritice și în scrierea electronică. Nu știu de ce s-a întâmplat chiar așa, dar, după ce am încheiat orele din ziua respectivă, am primit un formular oficial (nu mai știu dacă școala sau dacă inspectoratul înregistra datele solicitate), tip *Google forms*, al cărui prim asterisc venea cu precizarea că nu avem voie să completăm cu diacritice... (...)

Iată câteva exemple de barbarisme, de barbarie... Limba, logica, istoria, identitatea ne sunt afectate zilnic. De ce oare ne este atât de ușor să renunțăm la ce ne aparține (de atâta vreme) și ne vine atât de ușor să ne însușim ce nu ne aparține? Oare ce instinct al proprietății este acesta?

Notă: Textul a fost publicat în *România literară*, nr. 15/2021

Despre schimonosirea limbii române

I.

Acum aproximativ cinci ani, când mă întorceam cu trenul de la un colocviu al doctoranzilor, desfășurat la Facultatea de Litere a Universității din București, am asistat, fără să vreau, la o discuție a unui grup de adolescenți. Tinerii mergeau la Cluj-Napoca, pentru a participa la un festival-concurs de muzică. Nu știu ce fel de concurs, nu știu ce fel de muzică creau tinerii respectivi, fiindcă pentru prima dată în viață eu nu am înțeles ce vorbeau cei de lângă mine. Nu am înțeles nimic! Precizez că tinerii erau etnici români și se aflau în imediata mea apropiere. Nu am înțeles nimic, fiindcă nu vorbeau românește. Și nici o altă limbă cunoscută. De fel, nu obișnuiesc să exagerez. Deci, nici în ceea ce scriu acum nu exagerez cu nimic! Tinerii vorbeau un idiom, să-i zicem, format, din câte am priceput, din cuvinte românești, puține, din cuvinte englezești, destule, din foarte multe abrevieri ale unor expresii englezești utilizate mai ales în mediul electronic și din exagerat de multe cuvinte argotice.

Prima stare care m-a cuprins atunci a fost frustrarea. Eram incapabilă să înțeleg niște adolescenți cu doar câțiva ani mai tineri decât mine. Apoi m-a cuprins furia. O furie din aceea care nu face rău decât persoanei care o simte și nimănui altcuiva. Mă întrebam și mă întreb cum este cu puțință ca limba română să fie supusă unei asemenea schimonosiri? Știu că e în firea limbii, așa cum este și în firea omului, să se schimbe. Știu asta și accept acest fenomen. Nici nu ar fi bine ca limba ori ca omul să nu suporte, în timp, schimbări. Doar că schimbările lingvistice trebuie să fie rare și lente. Limba este menită să dureze nu o viață de om, ci o viață de neam. Așadar, se înțelege că pot accepta împrumuturile, neologismele, chiar și calchierile, dar în măsura în care există un rost. Iată un verb vechi cu multiple și frumoase semnificații – *a rosti*...

Care este scopul acestui expozeu? Acela de a-mi permite să formulez două concluzii.

Prima concluzie - modul în care vorbesc și gândesc oamenii reflectă ce și cât au învățat în școală. Câteva motive concrete care au dus la afectarea gravă a limbii române sunt: diminuarea numărului de ore, diminuarea conținuturilor, lipsa corelării acestora, nestudierea gramaticii limbii române în liceu (elevii de la profil pedagogic pot studia gramatica limbii române o oră pe săptămână alocată în curriculum la decizia școlii).

Ca totul să fie și mai clar, am comparat planurile-cadru pentru anul școlar 2001-2002 cu planurile-cadru aplicate în anul școlar 2021-2022 (pentru învățământul primar și gimnazial). Pe clase, numărul de ore de limba și literatura română în anul școlar 2001-2002 a fost: clasa I – 7-8 ore, clasa a II-a – 7-8 ore, clasa a III-a – 5-7 ore, clasa a IV-a – 5-7 ore, clasa a V-a – 5 ore, clasa a VI-a – 4 ore, clasa a VII-a - 4 ore, clasa a VIII-a – 4 ore, iar în anul școlar 2021-2022 numărul de ore este: clasa I – 7 ore, clasa a II-a – 6 ore, clasa a III-a – 5 ore, clasa a IV-a – 5 ore, clasa a V-a – 4 ore, clasa a VI-a – 4 ore, clasa a VII-a - 4 ore, clasa a VIII-a – 4 ore. Calculând, constatăm că după noile planuri-cadru (aprobate prin OMEN 3371/12.03.2013 – acelea pentru învățământul primar, OMENCȘ 3590/5.04.2016 – cele pentru învățământul gimnazial) se pierd, din clasa I până în clasa a VIII-a, până la opt ore! Dacă înmulțim cu 35, numărul aproximativ de săptămâni al unui an școlar, ajungem la numărul total de ore pierdute – 280 de ore de limba și literatura română! Având în vedere că la gimnaziu se predau 4 ore de limba și literatura română pe săptămână, deci, 140 de ore pe an, înseamnă că datorită planurilor-cadru în vigoare, pe durata școlii primare și gimnaziale, elevii pierd **doi ani** (școlari) de învățare a limbii și literaturii române! Deocamdată mă limitez la aceste calcule...

Cea de-a doua concluzie pe care vreau să o enunț este aceea că noțiunea/conceptul de *rezistență prin cultură* din comunism trebuie să existe și astăzi, sub regimul tuturor libertăților, iar o componentă de bază a acestei conduite intelectuale trebuie să fie *rezistența limbii române* sau *rezistența prin limba română*. Câtă vreme vom vorbi (corect) românește, nu doar limba, istoria limbii, istoria în general vor fi salvate de schimonosire, ci și gândirea, logica, trăirea, acțiunea, fapta.

Mă opresc în continuare la (alte) câteva exemple de schimonosire a limbii române, a limbii noastre.

Guvernul României a lansat o *campanie de comunicare în parteneriat cu UNICEF*. Campania aceasta presupune realizarea și difuzarea unor videoclipuri/reclame/spoturi, cu scopul

de a convinge oamenii să se vaccineze împotriva COVID-19. Fac și aici o precizare importantă – eu nu sunt împotriva vaccinării! Dar sunt împotriva fracturilor de sens și de logică gramaticală.

Probabil dorind să fie expresivi și persuasivi, autorii textelor rostite în unul dintre videoclipurile numite ajung la următorul *conținut*: „Ce conține vaccinul? Să nu mai fiu tristă, să nu mai fie școala online. Să pot să o iau în brațe pe doamna învățătoare. Să pot să stau în clasă cu toți colegii mei fără mască. Mi-e foarte dor de ei! Vaccinul înseamnă să mă bucur de copilărie”. Dacă reluăm parte din întrebarea *Ce conține vaccinul?*, așa cum învățau, învață elevii la școala primară, aflăm că *vaccinul conține să nu mai fiu tristă, să nu mai fie școală online, să pot să o iau în brațe pe doamna învățătoare, să...* Cum e cu puțință? Câți oameni au citit, au auzit acest text, câți au văzut reclama înainte de a fi difuzată? Tuturor le-a sunat bine?! Mie îmi provoacă starea prin care am trecut când nu îi puteam înțelege pe tinerii despre care am scris la începutul acestui articol. Se prea poate ca și aceste texte să fi fost concepute mai întâi în limba engleză și traduse apoi neglijent în limba română. Chiar și așa, nu există scuze. Răspunsul trebuia alcătuit din substantive, din infinitive lungi cu valoare de substantiv, nu din verbe la conjunctiv. Vaccinul conține (deși nu conține, aduce) bucurie, școală, îmbrățișări, întâlniri. Și aș fi adăugat la începutul enumerării – sănătate!

În anii trecuți, elevii de școală generală învățau în clasa a VIII-a ce este un anacolut, învățau să identifice anacoluturile în diferite texte și cum să le evite. Din programa actuală de limba și literatura română pentru gimnaziu a dispărut noțiunea de anacolut. De foarte multe ori, când am fost nevoită să îi corectez pe elevi și să le explic greșelile care presupuneau discontinuități sau rupturi sintactice, am constatat că aceștia nu reușeau să sesizeze nepotrivirile sau le descopereau foarte greu. Mă întrebam cum este posibil ca vorbitori nativi de limbă română să nu aibă activ simțul limbii, care să îi ajute să perceapă greșelile. Singura explicație pe care am găsit-o a fost aceea că ei așa i-au auzit vorbind pe cei din jurul lor, că mereu cei de lângă ei au vorbit greșit. De aceea, pentru acești elevi forma corectă suna a ceva greșit.

Nu doar ignoranța caracterizează discursurile actuale, ci și superficialitatea. Vorbitorii cred că orice sinonim al unui cuvânt se poate folosi în orice context (*Sacoul se potrivește cu aproximativ toate ținutele!*). A devenit o modă ca într-o enumerare conjuncția coordonatoare copulativă și să fie înlocuită cu conjuncția coordonatoare disjunctivă sau: „(...) un pachet legislativ de reinsertie, care conține măsuri economice, financiare și educaționale, cu accent pe debirocratizare, repatrierea afacerilor sau crearea unor clase în România pentru copiii născuți

în țările de adopție”; „Festivalul Internațional George Enescu are astăzi în program spectacole și în alte orașe din țară, la Sibiu sau Cluj-Napoca”. Apelează la această... schimonosire chiar și crainicii de la posturile radio importante. Și aici contaminarea trebuie să fie explicația, dar se poate ca pentru acești vorbitori utilizarea conjuncției *sau* (care impune excluderea, nu cumularea unor elemente) să aibă și o sonoritate livrescă...

Folosirea anapoda a cuvintelor este foarte contagioasă. Vorbim și ne trezim că folosim cuvinte(le) anapoda (unii dintre noi, alții nu-și dau seama niciodată, din contră, folosesc barbarisme și cuvinte inexistente în DEX cu ostentație, cu mândrie, cu sentimentul că sunt superiori). Așa ajungem să folosim *capabilitate*, în loc de *capacitate*, *a disturba*, în loc de *a perturba*, *remediale* pentru *remediere*, *undeva* pentru *cândva*, *zonă* pentru *domeniu*, *reziliență*, în loc de *redresare*, *revenire*, *expertiză*, în loc de *experiență* ș.a.

Este foarte interesant că în România trăiesc minorități care vorbesc foarte bine limba română. În Parlamentul României au fost și încă sunt etnici maghiari care vorbesc limba română mult mai bine decât mulți etnici români. Și aici există o explicație. Elevii de etnie maghiară studiază un număr de ore de limbă maternă egal cu numărul orelor de limba și literatura română. Așadar, acești elevi sunt de două ori mai familiarizați cu noțiunile de morfologie și de sintaxă (la modul general).

Așadar, învățarea limbii române în școală este esențială pentru ce suntem și pentru ce vom fi, fiecare în parte și toți împreună!

II.

La exemplele de deformare a limbii române din prima parte a acestui articol adaug un alt caz de schimonosire care ține de un subiect delicat.

În media au apărut deja destule reacții referitoare la utilizarea cuvântului *gen*, în loc de *sex*. Discuții (re)aprinse de noile cărți de identitate. Lingviști și intelectuali recunoscuți s-au pronunțat că în spatele acestui fapt de limbă nu se află niciun fenomen politic și că substituirea termenului *sex* cu *gen* e urmarea firească a traducerii cuvântului *gendre* din limba engleză. Prin urmare, în toată această poveste se poate sesiza, cel mult, tendința limbii române (adică a vorbitorilor de limbă română) de a prelua anglicisme.

Nu vreau să deschid cutia Pandorei, așa că nu îmi exprim părerea despre existența sau nu a corectitudinii politice în acest... joc de cuvinte. Plec de la premisa că este doar o altă încercare

de schimonosire a limbii române și adun în rândurile de mai jos câteva realități. Fiecare, în cele din urmă, va ajunge la (propriul) adevăr.

„Dacă definițiile de dicționar mai au vreo valabilitate...” (scria cândva Mircea Mihăieș), atunci trebuie să ținem seama de ele și să ne raportăm la ele. Iată ce aflăm din acestea:

Dicționar Oxford explicativ ilustrat al limbii engleze, ediția 2011: *gender* – *n.* **1.** *a the grammatical classification of nouns and related words, roughly corresponding to the two sexes and sexlessness. b each of the classes of nouns (see masculine, feminine, neuter n.1, common adj. 6). **2.** *Esp. colloq. or euphem. a = sex n.1. b = sex n.2 (often attrib.: gender issues). c = sex n.3.* ⇨ *based on Latin genus 'race, stock'* ⇨ (substantiv **1.** **a** Clasificarea gramaticală a substantivelor și a altor cuvinte, care corespund vag cu distincțiile sexuale. **b.** fiecare dintre clasele substantivelor (a se vedea masculin, feminin, neutru la substantive și la adjective) **2.** În special colocvial sau eufemistic, cu valoare de substantiv și cu sensul de *sex* (adesea atribut: probleme de *gen*) sau referitor la *rasă*, la *neam* - *genul* latin).*

Oxford Dictionary online (accesat august 2021): *gender* - **1.** *either of the two sexes (male and female), especially when considered with reference to social and cultural differences rather than biological ones. The term is also used more broadly to denote a range of identities that do not correspond to established ideas of male and female* (oricare dintre cele două sexe - masculin și feminin, mai ales atunci când sunt luate în considerare mai degrabă diferențele sociale și culturale decât cele biologice. Termenul este, de asemenea, utilizat mai larg pentru a desemna o serie de identități care nu corespund ideilor stabilite de bărbat și femeie).

Cambridge Dictionary online (accesat august 2021): *gender* – *the physical and/or social condition of being male or female* (condiția fizică și/sau socială de a fi bărbat sau femeie).

Așadar, articolele de dicționar arată, pe de o parte, modificarea sensurilor cuvântului *gender* în dicționarele Oxford, sensurile din urmă (2021) fiind cele valabile și, pe de altă parte, diferențele dintre definiția dată de Oxford Dictionary online și Cambridge Dictionary online.

Revin acum la vocabularul limbii române. Ocurența lexem vechi – echivalent semantic nou a existat dintotdeauna în limba română. Cuvinte vechi precum *nefer*, *lipcan*, *olac*, *leș*, *jalbă* ș.a. au fost utilizate un timp împreună cu sinonimele lor, neologisme în acel moment: *soldat*, *curier*, *cadavru*, *reclamație*. În prezent, sunt folosite în vorbirea curentă doar neologismele (fără a fi însă excluse din vocabularul limbii române cuvintele devenite arhaisme).

În situația de față, cuvintele *parte* (folosit mai ales în textele religioase), *fel(iu)* din structurile *parte bărbătească*, *parte femeiască*, *de fel(iu) bărbătesc*, *de fel(iu) femeiesc* au fost înlocuite cu termenul *sex*. Cum condicile parohiale apar în timpul războiului ruso-turc (1806-1812) și cum Regulamentul Organic (aplicat în Muntenia din 1831 și în Moldova din 1832) a presupus și introducerea organizată a evidenței stării civile, cel mai probabil, utilizarea în limba română a cuvântului *sex* începe în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Pe principiul că atunci au fost posibile înlocuirile exemplificate, lingviști și intelectuali de seamă susțin că nu ar fi nicio problemă dacă acum cuvântul *sex* ar fi înlocuit cu *gen*, folosindu-se un timp în alternanță, dar ajungându-se, în cele din urmă, la renunțarea primului cuvânt în favoarea așa-numitului neologism.

Intervine însă, din nou, o problemă de logică și, în egală măsură, de simț al limbii. Cuvintele care în timp au fost concurate de neologisme se aflau într-o echivalență semantică perfectă cu lexemul care s-a impus (ex.: *Samurcaș a plecat din București în data de 12 februarie, însoțit de 12 neferi și de 12 lipcani.*/ *Samurcaș a plecat din București în data de 12 februarie, însoțit de 12 soldați și de 12 curieri.*; *Printr-un olac căruia îi dau și bani de drum, boierii divaniți îi trimit o nouă scrisoare lui Tudor Vladimirescu.*/ *Printr-un curier căruia îi dau și bani de drum, boierii divaniți îi trimit o nouă scrisoare lui Tudor Vladimirescu.*; *Căpitanii au mers cu jalba la Ipsilanti.*/ *Căptianii au mers cu reclamația la Ipsilanti.*). Situație care nu se repetă la perechea *sex – gen*, întrucât nu putem și nu cred că vom putea face vreodată analize morfologice de felul: *floare* = *substantiv comun, simplu, de sexul feminin*, după cum nu cred că profesorii de biologie vor putea preda vreodată astfel: *Când conțin elementele unui singur gen, florile sunt unisexuate.*

Mai mult decât atât, *sexul* nu poate fi *feminin* și *masculin*, ci *femeiesc* și *bărbătesc*. Cum însă pe cărțile de identitate din ultimul deceniu, cel puțin, apar abrevierile *F* și *M*, în dreptul cuvântului *sex*, înțelegem că și până acum s-a avut în vedere, de fapt, *genul*.

Nu pretind că am dreptate în cele explicate, dar cred că ar trebui totuși să reflectăm la aceste fapte... Așadar, limba română însăși are un mecanism propriu prin care rezistă rupturilor de logică, doar că, supus în permanență suplicului de a înghiți abateri de la normă, cedează. Și va ceda tot mai des. Aș putea continua analiza, una pe care nu am dorit-o supraspecializată, dar altul este scopul meu.

Am exemplificat aceste schimonosiri de limbă pentru a înțelege că avem nevoie de norme, de norme foarte stricte și în domeniul limbii române.

Pe site-ul Consiliului Legislativ, se poate consulta *Repertoriul legislației României*, din perioada 1990-2020. Lista tuturor titlurilor actelor normative din România, din ultimii 30 de ani, conține 6423 de pagini! Mă întreb cum ar putea pleda avocații și cum ar putea judeca magistrații din România dacă nu ar exista internet? Dar acesta este un alt subiect.

În cele peste 6000 de pagini am identificat maximum zece acte normative importante referitoare direct sau indirect la limba română și care presupun explicit sau implicit protejarea și promovarea limbii române. Patru dintre ele normează ortografia limbii române, trei aprobă alocarea unor sume de bani pentru înzestrarea cu carte în limba română a bibliotecilor publice de stat și a unor instituții culturale din Republica Moldova (HG nr. 880/1994; HG nr. 899/1994; HG nr. 1004/1995), unu decide înființarea Institutului Limbii Române (HG nr. 34/1999), unu reglementează folosirea limbii române în locuri, relații și instituții publice (L 500/2004, *Legea Pruteanu*; lege care a fost adoptată fără sancțiuni) și unu instituie Ziua Limbii Române (L nr. 53/2013).

În fond, nu există nici măcar un act normativ care să protejeze limba română de schimonosirile exemplificate, de barbarisme (amintite în alte articole), de greșeli care tind să devină norme, deci care să ferească limba română de o gravă secătuire a propriei valori.

În Franța, datorită ministrului culturii din 1994, Jacques Toubon, există Legea nr. 94-665 din 4 august 1994 privind utilizarea limbii franceze. O lege destinată protejării patrimoniului lingvistic francez. În 3 iulie 1996 a fost emis Decretul pentru aplicarea legii Toubon (Decretul Juppé, după numele prim-ministrului de atunci). Decretul are 16 articole deosebit de interesante. Articolul 1 impune crearea comisiei pentru îmbogățirea limbii franceze. Această comisie, potrivit articolului 2, raportează prim-ministrului și este compusă din: delegatul general pentru limba franceză și pentru limbile Franței sau reprezentantul său (Delegația generală pentru limba franceză și pentru limbile Franței a fost înființată odată cu Consiliul superior al limbii franceze, prin Decretul nr. 89-403 din 2 iunie 1989); secretarul perpetuu al Academiei Franceze sau un membru al Academiei Franceze desemnat de acesta; unul dintre secretarii permanenți ai Academiei de Științe sau un membru al Academiei de Științe desemnat de aceștia; un reprezentant al Organizației Internaționale a Francofoniei numit de secretarul general al acesteia; zece personalități calificate numite de ministrul culturii la propunerile celorlalți miniștri; două

personalități calificate numite de ministrul culturii la propunerea delegatului general pentru limba franceză și pentru limbile Franței; președintele Consiliului superior al audiovizualului sau reprezentantul acestuia; președintele Asociației Franceze de Standardizare (Afnor) sau un reprezentant desemnat de acesta. Articolul 5 al aceluiași decret impune ca fiecare ministru să numească un înalt funcționar responsabil cu terminologia și cu limba franceză pentru a coordona activitatea comisiei de terminologie de la nivelul fiecărui minister! Din comisiile de terminologie ale ministerelor fac parte, din nou, reprezentanți ai Academiiilor franceze și specialiști în domeniul de activitate al ministerelor.

Este limpede că pentru francezi, chiar și astăzi, *lingua gentem facit*. Noi asistăm nepăsători la schimonosirea limbii române. Ba chiar acceptăm aceasta. De ce?

Notă: Textul a fost publicat în *România literară*, nr. 41/2021.